

DARBO RINKOS PLĖTROS GALIMYBĖS KAIMO VIETOVĖSE

Nemira Gulbinienė, Aida Jankauskienė, Gerda Šileikaitė

Šiaulių universitetas

Anotacija

Straipsnyje apibūdinami darbo rinkos ypatumai ir jos skatinimo priemonės kaimo vietovėse. Siekiant atskleisti Šiaulių rajono kaimuose gyvenančių žmonių požiūrį į vietinės darbo rinkos pobūdį ir plėtros galimybes, buvo atlikta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 271 respondentas. Tyrimo rezultatai parodė, kad reikšmingiausias nedarbą mažinančios priemonės yra skirtos darbo rinkos dalyvių profesiniam mokymui, įgūdžių įgijimui ir verslo skatinimui, nes nauja patirtis ar suteikta reikalinga profesija padeda bedarbiams ne tik išlikti konkurencingiems darbo rinkoje, bet ir susirasti darbą.

Pagrindiniai žodžiai: užimtumas, nedarbas, darbo rinkos plėtra.

Įvadas

Tyrimo problema ir aktualumas. Per pastaruosius keletą metų darbo rinkoje vyko esminių pokyčių, kuriuos lėmė pasaulinis ekonomikos nuosmukis. Ilgą laiką darbo rinkos paklausa viršijo pasiūlą, tačiau šiuo metu paklausa yra gerokai sumažėjusi. Didėjantį nedarbo lygį nulėmė tiesioginių užsienio investicijų srautų mažėjimas šalyje, sugriežtintos verslo subjektams bankų išduodamų paskolų sąlygos, įmonių bankrotų skaičius, mokesčių politikos kaita, ekonominė situacija ir politiniai sprendimai. Simavičienė ir Užkurytė (2009) pažymi, kad nedarbas stipriau paveikė nekvalifikuotus, nepakankamai įgudusius, nesugebančius dirbti naujose, modernizuotose ūkio šakose žmones, neturintį darbo patirties jaunimą.

Mažėjant užimtumui ir didėjant nedarbui, vis dažniau kalbama, kad reikia keisti šalies užimtumo politikos prioritetus, tikslingiau perskirstyti lėšas, skirtas darbo rinkos politikos priemonėms. Kaip teigia Moskvina (2008), išlaidos aktyvioms darbo rinkos politikos priemonėms, t. y. vienam iš svarbiausių užimtumo politikos įgyvendinimo mechanizmų, sudaro nemažą (nors ir daug mažesnę negu kitose Europos Sąjungos šalyse) mūsų valstybėje užimtumui skiriamų lėšų dalį.

Pastaruoju metu yra analizuojama darbo rinkos situacija didžiuosiuose šalies miestuose, nes ji lemia ir

bendras šalies tendencijas. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2010 m. kaimo vietovėse gyveno 29,8 proc. visų šalies gyventojų, todėl itin svarbu išnagrinėti darbo rinkos plėtros kaimuose galimybes, nes čia padėtis gerokai skiriasi nuo to, kas būdinga miestams. Nors Lietuvos kaimo ekonominei ir socialinei raidai 2006–2010 m. būdingi panašūs pokyčiai kaip ir visoje šalyje, tačiau darbo rinkos situacija kaimo vietovėse skiriasi nuo didmiesčių - ilgalaikis nedarbo lygis kaime yra beveik dvigubai didesnis nei mieste. Būtent dėl šios priežasties svarbu išanalizuoti bei įvertinti darbo rinkos situaciją Šiaulių rajono kaimuose.

Tyrimo problemą galima išreikšti klausimu: kokiomis priemonėmis galima didinti užimtumą ir plėsti darbo rinką kaimo vietovėse?

Tyrimo objektas – darbo rinkos plėtros galimybės Šiaulių rajono kaimuose.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti darbo rinkos plėtros galimybes kaimo vietovėse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti darbo rinkos ypatumus kaimo vietovėse ir darbo rinkos plėtros priemones.
2. Atlikti Šiaulių rajono gyventojų apklausą ir išsiaiškinti, kaip jie vertina vietinės darbo rinkos pobūdį ir plėtros galimybes.
3. Apibendrinti, kaip Šiaulių rajono gyventojai vertina savo padėtį darbo rinkoje ir nusakyti galimybes didinti užimtumą.

Tyrimo metodika

Siekiant išanalizuoti darbo rinkos plėtros galimybes kaimo vietovėse, buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Tyrimo medžiagai rinkti pasitelktas anketinės apklausos metodas. Anketa sudaryta iš trijų dalių: instrukcinės, demografinės ir diagnostinės (pagrindinės). Anketos pradžioje pateikiama instrukcija, kurioje paaiškinami tyrimo tikslai, akcentuojamas tyrimo anonimiškumas ir nurodoma, kaip pažymėti pasirinktus atsakymus. Demografinis klausimyno blokas skirtas informacijai apie socialines ir demografines

respondentų charakteristikas surinkti. Pagrindinėje dalyje išdėstomi klausimai, kuriais siekiama išnagrinėti tyrimo problemą. Siekiant ištirti galimybes plėsti darbo rinką kaimo vietovėse, Šiaulių rajono kaimo gyventojams buvo išdalinta 300 anketų, iš kurių grįžo 271 anketa. Gauti duomenys buvo grupuojami ir apdorojami *Microsoft Excel* programa. Tyrimo rezultatai apibendrinti lentelėse ir pavaizduoti grafiškai.

Darbo rinkos ypatumai kaimo vietovėse

Darbo rinka suprantama kaip visuomeninių santykių, atspindinčių ekonomikos išsivystymo lygį ir konkrečiu laikotarpiu pasiektą įmonių, darbuotojų ir valstybės interesų suderinimo laipsnį, visuma. Rinka rodo visuminę darbo jėgos paklausą ir pasiūlą, o santykį tarp paklausos ir pasiūlos lemia darbdaviai ir samdomi darbuotojai. Taip yra patenkinami darbo jėgos ir darbo apmokėjimo poreikiai, kurie yra svarbūs rinkos dalyviams (Ivanova, 2011). Darbo rinkos situacija šalyje priklauso nuo užimtumo ir nedarbo lygio. Lietuvoje nusistovėjo didesnis užimtumas miestuose ir mažesnis kaimuose. Vaitekūnas (2006) didesnę užimtumą miestuose sieja su palankesne darbo rinka, siūlančia daugiau specialybių su įvairiais kokybiniais ir kiekybiniais reikalavimais. Mažesnis užimtumas kaime (kai aktyvumo lygis didelis) rodo paslėptą nedarbą, santykinį gyventojų perteklių. Verkulevičiūtė (2009) išskiria tokias gyventojų užimtumo ir ekonominio aktyvumo skirtumų tarp miestų ir kaimų priežastis:

- Gyventojų aktyvumo lygį daugiausia lemia jų *demografinės charakteristikos* (lytis, amžius) ir su jomis susiję socialiniai vaidmenys (šeimos galva, namų šeimininkė, moksleivis, studentas, pensininkas).
- Gyventojų užimtumą lemia ne tik formalūs požymiai (išsimokslinimas, kalba), bet ir *sugebėjimas prisitaikyti* prie rinkos sąlygų.
- Kaimų verslininkai santūriau žvelgia į naują verslą, nes *kaimo aplinka ne tokia palanki įvairiai veiklai*. Verslo steigimą stabdo pradinių lėšų verslui pradėti trūkumas, netinkamos verslo sąlygos, specialių žinių, motyvacijos stoka ir kt.

Ūkio restruktūrizacija, rinkos santykių plėtra, kiti vidaus ir išorės ekonominiai veiksniai lėmė kaimo gyventojų užimtumo pokyčius ir nedarbo didėjimą. Kaimo užimtumo lygis vis labiau skiriasi nuo miesto. Skurdas kaime beveik du kartus didesnis negu mieste (Ratkevičienė, 2005). Pilvere, Bulderga (2009) moksliniame straipsnyje nagrinėja Pasaulio banko pateiktą ataskaitą, kurioje teigiama, kad per pastaruosius 20 metų žemės ūkis ir kaimo vietovės yra labai stipriai nukentėję nuo nepriežiūros ir nepakankamų investicijų. 75 proc. pasaulio neturtingųjų gyvena kaimo vietovėse. XXI a. kaimo plėtros programos yra pagrindinė

priemonė, skirta skurdui mažinti ir darniai plėtrai kaimo vietovėse skatinti.

Gyventojų užimtumą Lietuvos kaime lemia socialiniai ir ekonominiai pokyčiai žemės ūkyje. Po Nepriklausomybės atkūrimo, t. y. 1992–1997 m., dirbančių žemės ūkyje žmonių padaugėjo nuo 362,3 iki 399,1 tūkst. Toks procesas paaiškinamas faktu, kad dalis žemės po 2–3 ha buvo išdalyta asmenims, tuo metu dirbusiems žemės ūkyje arba gyvenusiems kaime. Nuo 1997 m. užimtumas šioje srityje ėmė mažėti. 2001 m. žemės ūkyje dirbo 268,7 tūkst. gyventojų (Ratkevičienė, 2008). Kaip teigia Klupšas (2007), užimtumas šiame ūkio sektoriuje išlieka gerokai didesnis už analogiškus rodiklius daugelyje Europos valstybių, vadinasi, Lietuvoje žemės ūkis vis dar yra pagrindinis kaimo gyventojų užimtumo rodiklis. Statistikos departamentas informuoja, kad, remiantis išankstiniais žemės ūkių surašymo duomenimis, 2010 m. žemės ūkyje dirbo 200,8 tūkst. gyventojų. Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje dirbančių asmenų skaičius 2009 m., palyginti su 2008 m., išaugo 9 proc. Augant našumui, žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičius neišvengiamai mažės, tačiau pats našumo augimas priklauso nuo to, kaip žemės ūkiui pavyks išlaikyti ir net pritraukti naujų aukštos kvalifikacijos specialistų (Lietuvos kaimo pokyčiai, 2010).

Mažėjant Lietuvos kaimo gyventojų užimtumui žemės ūkyje ir augant galimybėms bei poreikiui diversifikuoti veiklas ir plėtoti paslaugas kaimo vietovėse, vis didesnę vaidmenį pradeda vaidinti lokalsios rinkos dydis. Pastaruoju metu žmogiškieji išteklių vietinės rinkos plėtrai yra svarbūs ne tik kaip gamintojai, bet ir kaip vartotojai. Ateityje kaimo raida turi būti vertinama ir skatinama ne tik tradiciniu aspektu, kurio esmę sudaro tikslas, kad regionas taptų patrauklia darbo vieta, gyventojai galėtų pasirinkti jų profesinius interesus ir kvalifikaciją atitinkančią veiklą. Ne mažiau svarbu didinti kaimiškųjų regionų kaip gyvenamosios vietos patrauklumą, taip didinant vietinių paslaugų vartotojų skaičių (Vidickienė, Melnikienė, 2008). Šalies darbo rinkoje ir toliau didėja kvalifikuotų specialistų ir darbininkų paklausa. Mažėjant menkos kvalifikacijos ir ne-kvalifikuotų darbuotojų paklausai, daugumos kaimo žmonių išsilavinimas, profesinis pasirengimas, asmeninės savybės neatitinka augančių rinkos ekonomikos poreikių. Profesinio rengimo sistema kaime nėra pakankamai išplėtotą ir negarantuoja mokymo prieinamumo bei tęstinumo (Klupšas, 2008).

Pasak Vitunskienės (2008), įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros programos (KPP) priemones tiesiogiai arba netiesiogiai buvo didinamas ir palaikomas užimtumas ūkiuose. Kaip parodė KPP įgyvendinimo ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių pokyčių bendrojo konteksto analizė, kaimo gyventojų užimtumas žemės ūkyje ir susijusiose veiklose nuolat mažėja.

Kita vertus, daugumos ūkininkaujančiųjų užimtumo problema yra ta, kad savame ūkyje jiems nepakanka darbo visai dienai. Visuotinio žemės ūkio surašymo ir ūkių struktūrų tyrimų duomenų analizė parodė, kad 2007 m. ūkiuose dirbantys asmenys vidutiniškai buvo užimti tik 37 proc. darbo laiko (2003 ir 2005 m. – 41 proc.), ūkininkai ir jų šeimos nariai – 34 proc. (2003 ir 2005 m. – 38 proc.), samdomi darbuotojai – 87 proc. (2003 ir 2005 m. – 83 proc.). Visą darbo laiką 2007 m. dirbo tik apie 6 proc. ūkių darbuotojų, trys ketvirtadaliai dirbo ne ilgiau kaip 4 val. per dieną (iki 50 proc. darbo laiko).

Darbo rinką kaimo vietovėse analizavę Malecki ir Zoltan (2004) teigia, kad kaimo gyventojai susiduria su informacijos stoka, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumu, technologijų ir kapitalo nebuvimu. Tai turi įtakos kaimo vietovės ekonominiam ir darbo rinkos konkurencingumui.

Darbo rinkos plėtros priemonės

Užimtumo didinimas kaimo vietovėse yra vienas iš pagrindinių socialinės ir ekonominės politikos uždavinių, nes žmonių, gyvenančių kaimuose, mažėja, juntamas gyventojų senėjimo procesas. Daug jaunuolių išvyksta į miestus dėl didesnių perspektyvų darbo rinkoje ir išsilavinimo. Pereinant nuo planinės prie rinkos ekonomikos, daugelyje šalies regionų iškilo viena itin svarbi problema. Būtina išsiaiškinti, kaip galima didinti užimtumą ir įkurti naujų darbo vietų. Kaip ir daugelyje pasaulio valstybių, Lietuvoje yra kuriamos strategijos, plėtros programos, kurių pagrindinis tikslas – didinti užimtumą.

Lietuva yra Europos Sąjungos (ES) narė, todėl daugelis užimtumo programų yra susijusios su Europos Sąjungos reglamentais, nuostatomis bei finansavimo šaltiniais iš ES fondų. Lietuva, būdama Bendrijos na-

re, vadovaujasi ES integruotos kaimo plėtros principais, išdėstytais Europos Tarybos 1995 metais parengtoje Kaimo vietovių chartijoje ir 1996 m. Korko (Airijoje) konferencijos deklaracijoje, išplėtotais 2003 metais Zalcburge (Austrijoje) vykusios antrosios Europos kaimo plėtros konferencijos deklaracijoje. Šiuose dokumentuose akcentuojama, kad kaimas turi būti patraukli vieta gyventi ir dirbti, su gera infrastruktūra, gyvybingais žemės ūkio ir kitos ekonominės veiklos sektoriais, su sveika aplinka, išsaugotu ir puoselėjamu kraštovaizdžiu. Derinant socialinę ir ekonominę politiką visi kaimo regionai turi būti plėtojami tolygiai (Valstybinė kaimo plėtros..., 2006).

Valstybės darbo rinkos politiką galima traktuoti plačiąja ir siaurąja prasme. Plačiąja prasme darbo rinkos politika yra globalinės užimtumo problemos dalis. Siaurąja prasme apibrėžiant darbo rinkos politikos esmę skiriami du jos aspektai (Rudžinskienė, 2008):

- pasyvioji darbo rinkos politika – valstybinėmis priemonėmis reguliuojamas kompensacinis mechanizmas, bedarbystės atveju nustatomos kompensacijų mokėjimo sąlygos, formos, dydis ir garantuojamas draudimas nuo bedarbystės;
- aktyvioji darbo rinkos politika – valstybinėmis priemonėmis diferencijuojamas paklausos ir pasiūlos darbo rinkoje santykis pagal socialines grupes, regionus, ūkio šakas.

Pasyviają darbo rinkos politiką galima apibūdinti kaip bedarbio pašalpų mokėjimo sąlygų, jų administravimo reglamentavimą, nustatytą vadovaujantis LR bedarbių rėmimo įstatymu ir lydimaisiais teisės aktais. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (ADRP), taikomos Lietuvoje, yra sudarytos remiantis Eurostato klasifikacija (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Lietuvoje taikomos aktyvios darbo rinkos priemonės

Eurostato klasifikacija	Lietuvoje taikomos ADRP priemonės
Profesinis mokymas	Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojų profesinis mokymas
Darbo rotacija ir darbo pasidalijimas	Darbo rotacija
Užimtumo rėmimas	Įdarbinimas subsidijuojant; darbo įgūdžių įgijimo rėmimas; viešieji darbai
Neįgaliųjų integracija	Įdarbinimas subsidijuojant; darbo vietų steigimo subsidijavimas (kartu ir savarankiško užimtumo rėmimas); socialinės įmonės
Tiesioginis darbo vietų kūrimas	Darbo vietų steigimo subsidijavimas; vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimas
Pradedančiųjų savo verslą (start-up) rėmimas	Savarankiško užimtumo rėmimas

Šaltinis: Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Moskvina J., (2010). *Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių socialinė nauda*, p. 3.

Aktyvias darbo rinkos priemones įgyvendina Lietuvos teritorinės darbo biržos. ADRP įgyvendinimo efektyvumas priklauso nuo šalies ekonominės padėties. Kaip teigia Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Moskvina (2010), ADRP priemonių teikiama socialinė nauda pateisina investicijas į jose dalyvaujančių asmenų užimtumą ne tik dėl savo trumpalaikio poveikio (priemonės sumažina nedarbo socialinio draudimo išmokų poreikį, padidina įsidarbinimo galimybes, leidžia palaikyti profesinius įgūdžius, kt.), bet ir sudaro pagrindą ilgalaikiai šių investicijų gražai – švelnina skaudžias nedarbo pasekmes visuomenei ir individui, prisideda prie efektyvios darbo jėgos pasiūlos.

Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės jau ilgą laiką suvokiamos kaip pagrindinis ir efektyvus ne tik užimtumo, bet ir socialinės politikos įgyvendinimo įrankis. Paprastai ADRP apibrėžiamos kaip programos, įgyvendinamos valstybės mastu siekiant sumažinti nedarbą bei sušvelninti jo pasekmes. Lietuvoje aktyvios darbo rinkos politikos priemonės suprantamos kaip šalies teisės aktų nustatytos priemonės, kuriomis siekiama padėti padidinti darbo ieškančių asmenų užimtumo galimybes, gerinti darbo vietų ir parengtų kvalifikuotų darbuotojų santykio pusiausvyrą. Nuolat kintant Lietuvos ir pasaulio ekonomikai bei darbo rinkoms, aktyvi darbo rinkos politika suvokiama plačiau nei darbo jėgos pasiūlos ir paklausos balanso gerinimas. Europos Sąjungos šalys, įgyvendinančios Europos užimtumo strategijos siekius, laiko aktyvios darbo rinkos politikos priemones svarbiu įrankiu, padedančiu kurti konkurencingą ir žiniomis pagrįstą ekonomiką (Gaëlle, 1999).

Nedarbo problemai spręsti būtina intensyvuoti aktyvią darbo rinkos politiką. Tokia politika numato specialias programas, galinčias padėti pažeidžiamiausioms socialinėms grupėms grįžti į darbą. Darbo rinkos aktyvinimo sąvoka gali būti aiškinama įvairiai. ES strategija pabrėžia, kad teigiamos darbo rinkos priemonės aktyvumas suprantamas kaip politinis dėmesys bedarbių integracijai į darbo rinką, siekis gerinti darbo neturinčių žmonių profesines žinias ir didinti užimtumo galimybes kartu su finansiniu darbo patrauklumu tam, kad bedarbiai padidintų gaunamas pajamas (Deguerre, Gobby, 2004). Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės yra nukreiptos į aktyvumo didinimą ir bedarbių integraciją į darbo rinką. Pastaruoju metu didžioji dalis bedarbių yra nukreipiami į aktyvias darbo rinkos priemones, nes šios priemonės yra efektyvesnės už pasyvias, suteikia daugiau galimybių įsitvirtinti darbo rinkoje.

Tyrimo rezultatų analizė

Apklausoje dalyvavo 271 respondentai, gyvenantys Šiaulių rajono kaimuose. 61 proc. apklaustųjų sudarė vyrai, 39 proc. – moterys. Tyrime dalyvavo įvai-

raus amžiaus respondentai: iki 25 metų – 14,2 proc., 25–35 m. – 20,9 proc., 36–45 m. – 35,3 proc. 46–60 m. – 19,8 proc., vyresni nei 60 m. – 9,8 proc. Kaip teigiama ekonomikos teorijoje, produktyviausiai dirba ir sėkmingai karjeros siekia 30–50 m. žmonės. Todėl daugumą apklausos dalyvių sudarė darbingo amžiaus asmenys.

Šiuolaikinėje visuomenėje išsilavinimas tampa paklausia preke. Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. Lietuvoje buvo didžiausia dalis išsilavinusių moterų, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis. Tai patvirtino ir tyrimo dalyvių duomenys. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą turi tik 4,3 proc. apklausos dalyvių vyrų, o moterų, įgijusių aukštąjį universitetinį išsilavinimą, sudarė 15 proc. visų apklaustųjų. Kadangi nuo išsilavinimo priklauso karjera ir atlyginimas, galima teigti, kad išsilavinimas yra svarbus. Susisteminius apklausos duomenis, paaiškėjo, kad dauguma tyrime dalyvavusių Šiaulių rajono darbo rinkos dalyvių vyrų turi vidurinį profesinį ir aukštesnįjį išsilavinimą (atitinkamai 37 proc. ir 26,1 proc.), o dauguma moterų – vidurinį ir vidurinį profesinį išsilavinimą (25,3 proc. ir 24,4 proc.). Tai parodo, kad Šiaulių rajono darbo rinkoje trūksta darbo jėgos, turinčios aukštesnį išsilavinimą. Analizuojamu laikotarpiu užfiksuotas nekvalifikuotos darbo jėgos perteklius, o aukštos kvalifikacijos darbuotojų pradeda trūkti. Apibendrinant galima teigti, kad paprastai Šiaulių rajono kaimuose darbo rinkos dalyviai yra nekvalifikuoti arba turintys profesinį išsilavinimą gyventojai (38 proc. visų apklaustųjų). Tai patvirtina teiginį, kad **kaimo gyventojų išsilavinimo lygis** yra žemesnis negu miesto. Žmonės, gyvenantys Šiaulių rajono **kaimuose**, yra prasčiau pasirengę konkurencinei kovai darbo rinkoje.

Vienas pagrindinių respondentų pragyvenimo šaltinių yra darbo užmokestis – taip teigia 36 proc. apklausos dalyvių. Vadinasi, daugelis apklausoje dalyvavusių asmenų yra samdomi darbuotojai. Iš respondentų, nurodžiusių, kad dirba savo ūkyje (15,2 proc.), kas trečias apklausos dalyvis teigė, jog jo ūkis yra iki 3 ha, todėl galima apibendrinti, kad Šiaulių rajone vyrauja smulkūs ūkiai. Mažiausiai respondentų gauna pajamas iš socialinės pašalpos (5 proc.), todėl galima teigti, kad Šiaulių rajono kaimuose gyvenantys asmenys yra aktyvūs darbo rinkos dalyviai.

Tyrime dalyvavo skirtingas pajamas gaunantys respondentai. Daugiausia respondentų (34,1 proc.) vidutiniškai gauna iki 800 Lt pajamų Didžiąją dalį pajamų sudaro bedarbio pašalpa ir darbo užmokestis (žr. 2 lentelę). Daugiau nei 3000 Lt uždirba 17,2 proc. visų apklaustųjų. Dauguma asmenų šias pajamas gauna iš nuosavo verslo. Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad labiausiai Šiaulių rajono kaimų darbo rinkos plėtrą skatina verslo vystymasis, iš kurio, remiantis apklau-

sa, uždirbamos pajamos yra didesnės nei vidutinis darbo užmokestis šalyje. Vertinant darbo užmokestį Šiaulių rajono darbo rinkoje, nustatyta, kad daugiau kaip 54,3 proc. visų apklausos dalyvių gauna mažesni nei vidutinį bruto darbo užmokestį šalyje. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. viduti-

nis mėnesinis bruto darbo užmokestis Lietuvoje buvo 2072,5 Lt, Šiaulių apskrityje – 1790,7 Lt. Galima teigti, kad mažesni darbo užmokestį Šiaulių rajone lemia didesnė darbo jėgos pasiūla. Informacija apie respondentų pragyvenimo šaltinių ir gaunamų pajamų ryšį pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal pragyvenimo šaltinį ir vidutines pajamas per mėnesį (proc.), N = 271

	Iki 800 Lt	Nuo 801 iki 1500 Lt	Nuo 1501 iki 3000 Lt	Daugiau nei 3000 Lt
Dirbu savo ūkyje (proc.)	7	15,1	21,5	34,7
Pajamos iš nuosavo verslo (proc.)	0	39,4	24,9	35,3
Darbo užmokestis(proc.)	23,9	26,3	46,4	24,9
Bedarbio pašalpa (proc.)	37,2	0	0	0
Socialinė pašalpa (proc.)	21	0	0	0
Pensija (proc.)	6,9	11,8	0	0
Kitos pajamos (proc.)	11	7,4	7,2	5,1

Kaip matyti iš duomenų, respondentai, kurie gauna pajamas iki 800 Lt, daugiausia (37,2 proc.) išgyvena iš bedarbio pašalpos, vadinasi, ši pašalpa yra minimalus pragyvenimo pajamų šaltinis. Tai rodo, kad lėšos, skiriamos pasyvioms darbo rinkos priemonėms, yra mažinamos, taip siekiama dažniau pasitelkti aktyvias darbo rinkos priemones ir kuo aktyviau įtraukti į darbo rinką bedarbius, kad jie gautų didesnes už nedarbo socialinio draudimo išmoką pajamas. 23,9 proc. respondentų iki 800 Lt pajamas gauna iš darbo užmokesčio, šis faktas patvirtina teiginį, kad darbo užmokestis kaime yra mažesnis nei mieste. Apklausoje dalyvavę Šiaulių rajono kaimų gyventojai, kurių pajamos svyruoja nuo 801 iki 1501 Lt, daugiausia pinigų gauna iš nuosavo verslo (39,4 proc.). Tyrimo dalyviai nurodė, kad jie užsidirba užsiimdami kaimo amatais, rankdarbiais, vykdydami individualią veiklą (kirpyklos paslaugos, draudimo agentai, statybininkai, prekyba). 11,8 proc. apklaustųjų gauna pensijas, kurios siekia nuo 801 iki 1501 Lt. Remiantis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2011 m. balandžio mėn. vidutinė senatvės pensija buvo 749,03 Lt. Galima daryti prielaidą, kad tyrimo dalyviai, kurių senatvės pensija didesnė nei vidutinė, prieš išeidami iš darbo rinkos turėjo sukaupę didelį darbo stažą ir gavo kur kas didesni nei minimalų darbo užmokestį. Tai parodo, kad Šiaulių rajono kaimo vietovėse prieš keletis metų buvo mokamas didesnis darbo užmokestis, o darbo rinka turėjo perspektyvą augti.

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal pajamų dydį ir pragyvenimo šaltinius pastebėta, kad dauguma apklaustųjų (46,4 proc.) gavo 1501–3000 Lt dydžio pajamas iš darbo užmokesčio. Vadinasi, Šiaulių rajono kaimuose yra mokamas ne tik minimalus darbo užmokestis, bet ir orientuotas į vidutinį darbo užmokestį šalyje. 7,2 proc. respondentų nurodė, kad tokio dydžio pajamas gauna iš kitų šaltinių – emigrantų pasiųstų lėšų, dividendų, dirba nelegaliai ir kt. Vertinant respondentų pajamas, kurios siekia daugiau nei 3000 Lt, galima konstatuoti, kad daugiausia respondentų (35,3 proc.) tokias pajamas gauna iš nuosavo verslo – kaimo turizmo, statybos verslo, gamybos, prekybos maisto produktais, trašomis, žemės ūkio technikos remonto, miško kirtimo ir kt. Išanalizavus respondentų pateiktą informaciją apie jų pajamas ir pragyvenimo šaltinius, pastebėta, kad daugelis Šiaulių rajono darbo rinkos dalyvių yra samdomi darbuotojai. Respondentų gaunamų vidutinių pajamų analizė atskleidė, kad šiame regione vidutiniškai kas trečias darbo rinkos dalyvis gauna mažesni nei vidutinį bruto darbo užmokestį. Tai rodo, kad Šiaulių rajono kaimo vietovėse yra santykinai pigi darbo jėga.

Padėtis darbo rinkoje yra svarbi ne tik darbo rinkos dalyviui, bet ir visam šalies ūkiui, nes nuo gyventojų padėties darbo rinkoje priklauso socialinė ir ekonominė padėtis valstybėje, valstybės konkurencingumas, galimybė pritraukti užsienio investuotojų, vidaus rinkos augimas. Informacija apie respondentų statusą darbo rinkoje pateikta 3 lentelėje.

Respondentų pasiskirstymas pagal statusą darbo rinkoje (proc.), N = 271

Respondentai, proc.	Statusas darbo rinkoje	Apibūdinimas
8 proc.	Dirbantis	Dirbantis pagal verslo liudijimą ar vykdamasis individualią veiklą.
32 proc.		Samdomas darbuotojas.
11 proc.		Įmonės savininkas.
9 proc.	Bedarbis	Nedirbantis asmuo, mažiau nei 6 mėn. registruotas teritorinėje darbo biržoje.
17 proc.		Nedirbantis asmuo, nuo 6 iki 12 mėn. registruotas teritorinėje darbo biržoje.
5 proc.		Nedirbantis asmuo, daugiau nei 12 mėn. registruotas teritorinėje darbo biržoje.
2 proc.	Ekonomiškai neaktyvus	Niekur nedirbantis ir neregistruotas darbo biržoje.
8 proc.		Išėjęs į pensiją, neįgalus.
3 proc.		Dirbantis šešėlinėje darbo rinkoje.
5 proc.	Kita	Studentas(-ė).
2 proc.		Motinytės / tėvystės atostogose esantis asmuo.

Analizuojant tai, kaip respondentai apibūdino savo statusą darbo rinkoje, matyti, kad daugiau nei pusė visų apklaustųjų (51 proc.) dirba. Šiaulių rajono darbo rinkoje daugiausia yra samdomų darbuotojų ir tokių, kurie dirba pagal verslo liudijimą arba vykdo individualią veiklą. Tai galima sieti su teritorinėse darbo biržose vykdomomis aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis, kuriomis siekiama didinti žmonių užimtumą ir skatinti verslumą.

Analizuojant informaciją apie respondentų nedarbo laikotarpį, pastebima, kad Šiaulių rajono kaimuose daugiausia bedarbių, kurie yra registruoti teritorinėje darbo biržoje nuo 6 mėn. iki 12 mėn. Tai rodo, kad regione veikiančių ūkio subjektų skaičius 2010 m. gerokai sumažėjo, todėl didėjo registruotų bedarbių. Kaip matyti iš respondentų atsakymų, apklausoje dalyvavo 9 proc. Šiaulių rajono darbo rinkos dalyvių, kurie nedirba mažiau nei 6 mėn., taigi galima teigti, kad įmonių bankrotų skaičius mažėja, verslo subjektai gerokai lėčiau mažina darbo vietas. Ilgalaikiai bedarbiai, kurie nedirba ilgiau nei vienerius metus, sudarė 5 proc. respondentų.

Tyrimo dalyvavo 13 proc. neaktyvių darbo rinkos dalyvių. Daugiausiai šiai grupei priklausančių respondentų yra išėję į pensiją ar turi negalią (8 proc.). 3 proc. visų apklaustųjų dirba nelegaliai, vadinasi, Šiaulių rajono kaimuose veikia šešėlinė darbo rinka. Tarp tyrimo dalyvių mažiausiai buvo studentų (5 proc.) ir asmenų, išėjusių į motinytės ar tėvystės atostogas (2 proc.). Nors bedarbių skaičius auga vis lėčiau, išlieka dvi itin sunkiai sprendžiamos darbo rinkos problemos – ilgalaikiai bedarbiai ir veikianti šešėlinė darbo rinka, kuri padidina nedarbo lygį ir mažina į biudžetą surenkamų mokesčių sumą.

Kaime žmonės apsigyvena dėl daugelio priežasčių: ramesnis gyvenimas, geresnė oro kokybė, noras būti gamtoje, tačiau darbo rinka kaimo vietovėse yra siauresnė ir siūlomų darbo vietų skaičius gerokai skiriasi nuo darbo pasiūlos regionų centruose. Išana-

lizavus respondentų darbo vietų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietovę, nustatyta, kad Šiaulių rajono kaimuose nėra sukuriama pakankamai laisvų darbo vietų tam, kad gyventojai galėtų dirbti ten, kur gyvena, nes daugiau kaip 80 proc. visų apklaustųjų važinėja į darbą kitur.

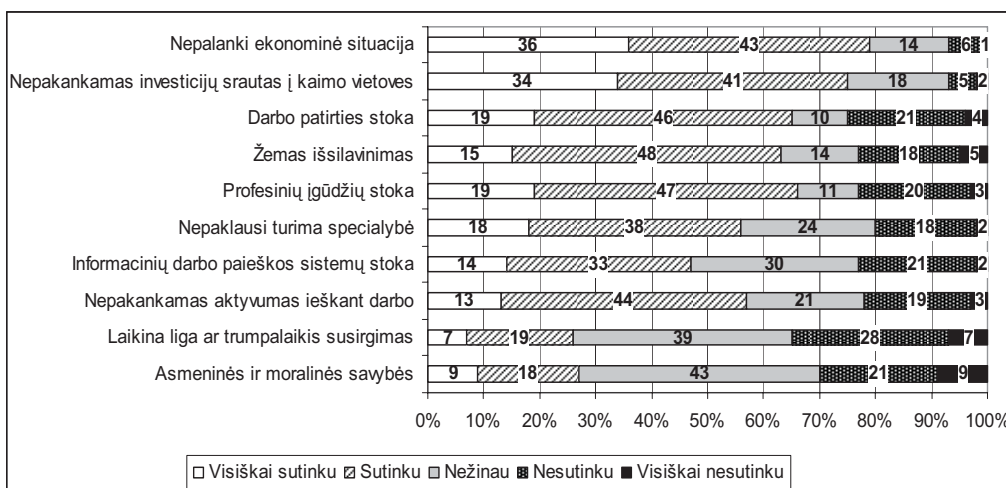
Analizuojant respondentų pateiktą informaciją apie užimamas pareigas, pastebėta, kad dominuoja kvalifikuoti darbininkai (30 proc.), specialistai, tarnautojai (23 proc.) ir nekvalifikuoti darbininkai (19 proc.). Galima teigti, kad Šiaulių rajono darbo rinkoje nėra labai aktuali kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problema. Vertinant darbo rinkos plėtros galimybes, tai labai svarbus aspektas, nes Lietuvos ekonomikos analitikai teigia, kad šiuo metu trūksta kvalifikuotų darbininkų pramonės, statybos, transporto sektoriuose.

Analizuojant užimamas pareigas pagal darbo patirties didėjimą, nustatyta, kad didesnė patirtis darbo rinkoje užtikrina aukštesnes pareigas. Tačiau pastebima, kad penktadalis apklausoje dalyvavusių respondentų, kurių darbo patirtis daugiau nei 20 metų, dirba nekvalifikuotą darbą. Tai lemia ūkio restruktūrizacijos procesas ir darbo rinkos kaime ypatumai, nes daugeliui žemės ūkio darbų atlikti reikia ne kvalifikuoto darbo, o vien tik įgūdžių.

Bendroji šalies ekonomikos struktūra gali būti skaidoma į skirtingus ekonomikos sektorius. Daugiausia apklaustų Šiaulių rajono darbo rinkos dalyvių dirba paslaugų sektoriuje (39 proc.) Tai parodo, kad darbo jėgos pasiskirstymas pagal sektorius kaimuose nedaug skiriasi nuo miestų. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, paslaugų sektoriuje 2010 m. dirba 49,5 proc. darbo rinkos dalyvių. Kaip ir būdinga kaimo darbo rinkos struktūrai, 25 proc. apklaustųjų dirba žemės ūkio sektoriuje, kuriam priskiriama žuvininkystė, miškininkystė. Rajone sumažėjo statybų, todėl darbo jėgos užimtumas šiame sektoriuje, kuriame, remiantis tyrimo medžiaga, dirba 15 proc. apklaustųjų, taip pat pakito.

Netolygi rajonų plėtra, sudėtinga pastarųjų metų ekonominė situacija, netikrumas dėl ateities, iki 2011 m. augęs nedarbo lygis pakeitė darbo rinkos situaciją

kaimuose. Svarbu atskleisti pagrindines priežastis, lemiančias nedarbą (žr. 1 pav.).

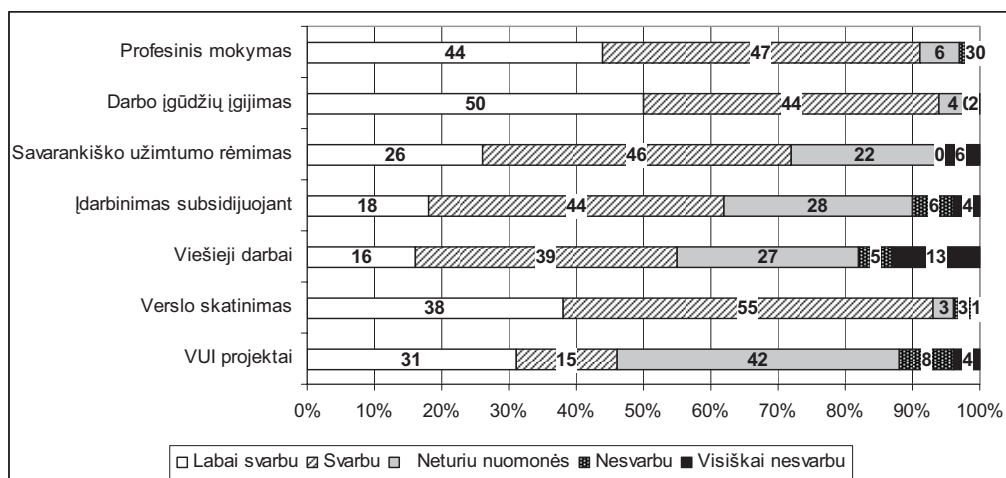

1 pav. Respondentų nuomonių apie nedarbą kaimo vietovėse lemiančias priežastis pasiskirstymas (proc.), N = 271

Didžioji dalis respondentų mano, kad nepalanki ekonominė situacija yra pagrindinė priežastis, turinti įtakos nedarbiui kaimo vietovėse. Kadangi šiuo metu ekonominė situacija gerėja, galima tikėtis, kad darbo rinka kaimo vietovėse gerokai pagyvės. Nepakankamas investicijų srautas taip pat yra itin svarbi priežastis, lemianti nedarbo lygį. Su šiuo teiginiu sutiko 75 proc. respondentų. Tai patvirtina teoriją, kad investicijų srautas yra pagrindinis darbo našumo ir rinkos konkurencingumo rodiklis. Daugiau nei pusė apklaustųjų gyventojų patvirtino, kad nedarbas kaime priklauso nuo menko išsilavinimo, profesinių įgūdžių stokos bei nepaklausios turimos profesijos. Daugiau nei pusė visų apklaustųjų (51 proc.) mano, kad nedarbą lemia neaktyvi darbo paieška. Tai patvirtino ir šio tyrimo

rezultatai - bedarbiai, ieškantys darbo, naudoja tradicinius darbo paieškos būdus, kurie reikalauja mažiausiai pastangų (registravimasis darbo biržoje, skelbimų skaitymas spaudoje ir internete, paieška per pažįstamus asmenis). Beveik pusė respondentų (47 proc.) sutiko, kad kaimo vietovėse nedarbą lemia informacinių sistemų stoka. 27 proc. respondentų mano, kad nedarbo priežastis gali būti asmeninės savybės.

Aktyvios darbo rinkos priemonės yra nukreiptos į bedarbių užimtumo didinimą ir darbo rinkos plėtrą, nes augant užimtumui plečiasi darbo rinka, t. y. didėja verslo subjektų skaičius, įkuriama naujų darbo vietų. Nedarbą mažinančių priemonių vertinimas pateiktas 2 paveiksle.

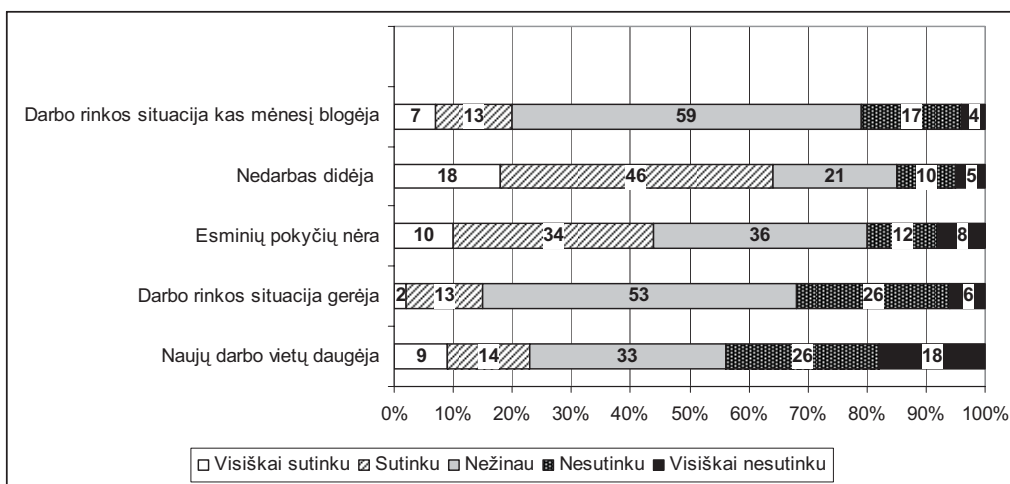

2 pav. Respondentų nuomonių apie nedarbą mažinančių priemonių svarbą pasiskirstymas (proc.), N = 271

Verslas yra neatsiejamas nuo darbo rinkos plėtros kaime. 93 proc. respondentų šią nedarbo mažinimo priemonę apibrėžia kaip labai svarbią arba svarbią. Galima teigti, kad Šiaulių rajono kaimuose verslo skatinimas yra viena iš perspektyviausių darbo rinkos plėtros priemonių. Susisteminius gautus duomenis, matyti, kad pusė apklaustųjų teigia, jog labai svarbi nedarbą mažinanti priemonė yra darbo įgūdžių įgijimas – darbo rinkos programa, kuri yra nukreipta į jaunimo nedarbo lygio sumažinimą ir reikiamos patirties įgijimą. 91 proc. apklausos dalyvių teigia, kad svarbi priemonė yra profesinis mokymas. Galima daryti prielaidą, kad regiono darbo rinkoje trūksta darbuotojų, turinčių paklausių profesiją. Iš visų nedarbo mažinimo priemonių respondentai prasčiausiai vertina viešuosius darbus. Neigiamą vertinimą galima sieti su

tuo, kad viešieji darbai organizuojami tik laikino pobūdžio visuomenei naudingiems darbams atlikti, neturi ilgalaikės naudos. Beveik pusė apklausos dalyvių (42 proc.) neturėjo nuomonės apie vietinio užimtumo iniciatyvų (VUI) projektus, todėl galima daryti prielaidą, kad Šiaulių rajono kaimuose tai nėra populiarūs nedarbą mažinanti darbo rinkos programa.

Nuo dabartinės situacijos priklauso darbo rinkos dalyvių padėtis darbo rinkoje. Kai darbo paklausa yra didesnė už darbuotojų pasiūlą, darbo rinkos plėtra yra vykdoma sėkmingai. Jeigu sąlygos pasikeičia, darbdaviai turi didelį darbuotojų pasirinkimą, o darbo paklausa gerokai sumažėja, darbo rinkos padėtis taip pat keičiasi. Respondentų nuomonių apie darbo rinkos pokyčius Šiaulių rajono kaimo vietovėse pasiskirstymas pateiktas 3 paveiksle.

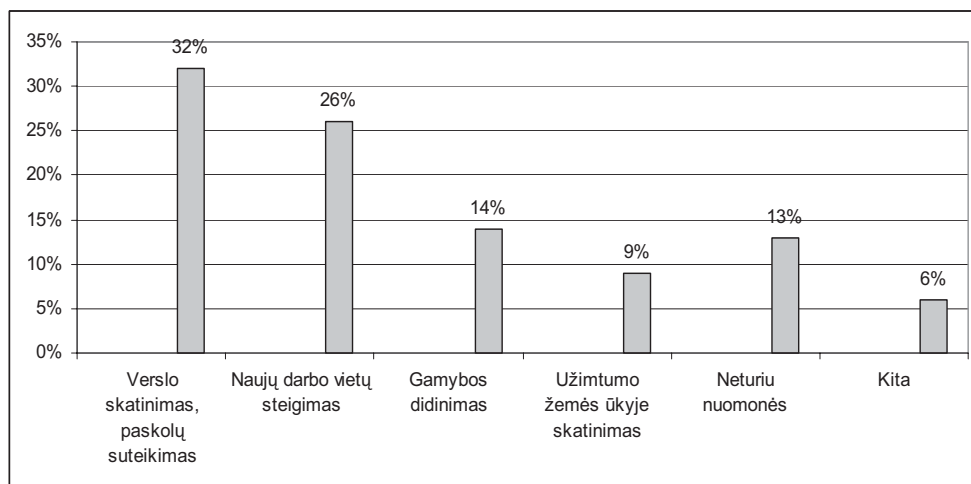
3 pav. Respondentų nuomonių apie darbo rinkos pokyčius gyvenamojoje vietovėje pasiskirstymas (proc.), N = 271

Respondentų klausėme, ar, jų nuomone, situacija darbo rinkoje gerėja. Paaiškėjo, kad daugiau nei pusė visų tyrimo dalyvių (53 proc.) tuo abejoja, o beveik trečdalis apklaustųjų (32 proc.) apskritai nesutiko su šiuo teiginiu. Galima daryti prielaidą, kad tam įtakos turi lėtai auganti ekonomika, laisvų darbo vietų skaičiaus didėjimas lėtėjančia progresija ir lėta verslo plėtra. Iš 3 paveikslo matyti, kad su teiginiu, jog nedarbas didėja, visiškai arba iš dalies sutiko 64 proc. respondentų. Tyrimas parodė, kad kaimo vietovėse įmonės mažina veiklą. Vis dar labai jaučiamas sunkmetis.

Nors daugeliu aspektu darbo rinkos situaciją respondentai vertina kaip neigiamą, tačiau dauguma respondentų nepatvirtino teiginio, kad darbo rinkos situacija kas mėnesį blogėja: su šiuo teiginiu visiškai sutiko tik 7 proc. apklaustųjų. Galima tikėtis, kad darbo rinkos situacija Šiaulių rajono kaimuose vis tik turėtų pagerėti.

Anketinėje apklausoje buvo pateiktas atviras klausimas. Siekėme sužinoti, ką respondentai mano apie nedarbo mažinimo priemones. Atsakymai pateikti 4 paveiksle.

4 pav. Respondentų nuomonių apie nedarbą mažinančias priemones pasiskirstymas (proc.), N = 271

Išanalizavus nuomonių apie nedarbą mažinančias priemones pasiskirstymą, galima daryti išvadą, kad daugiausia respondentų (32 proc.) nurodė, jog nedarbą galima mažinti skatinant verslą, suteikiant verslo įmonėms lengvatinių paskolų, nes nuo verslo skatinimo priklauso įmonių skaičius rinkoje, darbo rinkos plėtra, darbo užmokestis, darbuotojų pasiūlos ir paklausos santykis. 26 proc. respondentų teigia, kad reikia kurti naujas darbo vietas, tačiau nenurodo, kaip reikėtų didinti darbo vietų skaičių. 6 proc. apklaustųjų paminėjo kitas nedarbą mažinančias priemones: galimybes didinti minimalų darbo užmokestį, mažinti šėšėlinę darbo rinką mažinant įmokas darbdaviams, remti jaunimo įdarbinimą.

Išvados

Išanalizavus darbo rinkos ypatumus kaimo vietovėse, nustatyta, kad pastaruoju metu kaimo gyventojų užimtumas turi tendenciją mažėti, tai lemia nepalanki ekonominė situacija Lietuvoje, nepakankamas investicijų į kaimo vietoves srautas ir kaime gyvenančių žmonių išsilavinimas. Užimtumo mažėjimą sušvelnina kaimo plėtros programos, kurios sudaro sąlygas plėtoti žemės ūkio bei alternatyvią veiklą, suteikia paramą iš Europos Sąjungos fondų ir valstybės biudžeto.

Apžvelgus darbo rinkos politikos priemones, nustatyta, kad pastaruoju metu didžioji dalis bedarbių yra nukreipiami į aktyvias priemones, nes jos yra efektyvesnės už pasyvias ir suteikia bedarbiams daugiau galimybių įsitvirtinti darbo rinkoje.

Išanalizavus tą informaciją, kurią apklausos dalyviai pateikė apie gaunamas pajamas ir pragyvenimo šaltinius, pastebėta, kad daugelis Šiaulių rajono darbo rinkos dalyvių yra samdomi darbuotojai. Tik 9 proc. visų apklaustųjų pajamų gauna iš nuosavo verslo. Nustatyta, kad Šiaulių rajono kaimuose nėra daug gyventojų, galinčių savarankiškai kurti verslą. Respondentų gaunamų vidutinių pajamų analizė parodė, kad Šiaulių rajono kaimuose vidutiniškai kas trečias darbo rinkos dalyvis gauna mažesnę nei vidutinį bruto darbo užmokestį. Tai rodo, kad šiame regione yra santykinai pigi darbo jėga.

Tyrimas atskleidė, kad iš visų apklausoje dalyvavusių bedarbių 9 proc. nedirba mažiau nei 6 mėn. Šis faktas rodo, kad įmonės bankrutuoja rečiau, verslo subjektai gerokai lėčiau mažina darbo vietų skaičių. Išlieka dvi itin sunkiai sprendžiamos darbo rinkos problemos – ilgalaikiai bedarbiai ir veikianti šėšėlinė darbo rinką, kuri padidina nedarbo lygį ir mažina į biudžetą surenkamų mokesčių sumą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad 39 proc. visų apklaustųjų dirba paslaugų sektoriuje. Vadinas, ne tik miestuose, bet ir kaimo vietovėse daugėja šioje srityje dirbančių žmonių. Kaimo darbo rinkos struktūrai būdinga tai, kad 25 proc. apklaustųjų dirba žemės ūkio sektoriuje. Sumažėję statybų srautai rajone, taip pat sumažino darbo jėgos užimtumą šiame sektoriuje, kuriame dirba 15 proc. apklaustųjų.

Išanalizavus respondentų atsakymus, nustatyta, kad pagrindinės priežastys, lemiančios nedarbą kaimo vietovėse, yra nepalanki ekonominė situacija, nepakankamas investicijų į kaimo vietoves srautas, asmeninės sąvybės, išsilavinimo stoka.

Tyrimas parodė, kad reikšmingiausios nedarbą mažinančios priemonės yra nukreiptos į darbo rinkos dalyvių profesinį mokymą, įgūdžių įgijimą ir verslo skatinimą, nes nauja patirtis ar suteikta reikalinga profesija padeda bedarbiams išlikti konkurencingiems darbo rinkoje ir susirasti darbą. Respondentų nepalankiausiai yra

vertinama viešųjų darbų programa, kuri, jų nuomone, mažiausiai prisideda prie nedarbo mažinimo.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad darbo rinkos situacija kaimo vietovėse negerėja, tačiau ir neblogėja. Tikėtina, kad Šiaulių rajono kaimų darbo rinka yra pasiekusi pradinę augimo stadiją ir ateityje turėtų plėstis.

Literatūra

1. Deguerre, A., Taylor-Gobby, P. (2004). *Adaptation to labour market change in France and the UK: Convergent or parallel track?*. Prieiga internete: <http://www.google.com/books?id=LDnOVDxmHQEC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
2. Gaëlle, P. (1999). *A framework for active labour market policy evaluation*. Employment and Training Papers. Geneva: International Labour Office.
3. Ivanova, I. N. (2011). *The youth labor market in the context of social policy*. Prieiga internete: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=111&sid=10796f48-41e8-45a0-bfc6-c8bf6fb0ef25%40sessionmgr115>>.
4. Klupšas, F. (2007). Žemės ūkio žmoniškųjų išteklių potencialo plėtros kryptys ir galimybės. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (9), p. 108–114.
5. Klupšas, F. (2008). Žemės ūkio žmoniškųjų išteklių naudojimo ir plėtros problemos bei jų sprendimo būdai. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 15 (4). Prieiga internete: <<http://baitas.lzuu.lt/~mazyliis/julram/15/74.pdf>>.
6. *Lietuvos kaimo pokyčiai 2006–2009 metais*. (2010). Prieiga internete: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-16-lietuvos-kaimo-pokyciai-2006-2009-metais/46377>>.
7. Gyventojų užimtumo tyrimo duomenys. *Lietuvos statistikos departamentas*. Prieiga internete: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
8. Vidutinė senatvės pensija per mėnesį 2011 m. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinė statistika*. Prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?1713385148>>.
9. Malecki, J., Zoland, J. (2004). *Entrepreneurship in rural America: the big picture*.
10. Melnikienė, R., Vidickienė, D. (2008). Lietuvos kaimiškųjų regionų kaip gyvenamosios vietos patrauklumo vertinimas. *Žemės ūkio mokslai*, t. 15, 1, p. 51–59.
11. Moskvina, J. (2008). Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių vertinimas. Probleminiai klausimai. *Filosofija. Sociologija*. 4, p. 1–9.
12. Okunevičiūtė-Neverauskienė, L., Moskvina, J. (2010). *Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių socialinė nauda*. Prieiga internete: <<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2010/2/101-111.pdf>>.
13. Pilvere, I., Bulderberga, Z. (2009). *Results of Rural Development Programme 2007–2013 Implementation in Latvia*. Prieiga internete: http://www.lzuu.lt/rural_development/downloads/kaimo%20pletra%20011.pdf#page=252.
14. Ratkevičienė, V. (2005). *Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo analizė ir perspektyvos*. Prieiga internete: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2005~ISSN_1392-3137.N_4_33.PG_39-50/DS.002.0.02.ARTIC.
15. Ratkevičienė, V. (2008). Kaimo situacijos pokyčiai – vienas svarbiausių iššūkių viešojo sektoriaus institucijoms. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (10), p. 132–143.
16. Rudžinskienė, R., (2008). *Darbo rinkos įtaka Lietuvos profesinio rengimo politikai*. Prieiga internete: <<http://pstp.svako.lt/ps04/Darbo%20rinkos%20C4%AFtaka%20Lietuvos%20profesinio%20rengimo%20politikai.pdf>>.
17. *Simanavičienė, A., Užkurytė, L. (2009). Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis*. Prieiga internete: <<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-940.pdf>>.
18. Vaitekūnas, S. (2006). *Lietuvos gyventojai: Per du tūkstantmečius*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
19. *Valstybinė kaimo plėtros programa 2006–2008 m.* Prieiga internete: <<http://www.zum.lt/min/failai/V-KI-PLET-PR-051028.pdf>>.
20. Verkulevičiūtė, D. (2009). *Gyvenimo lygio teritoriniai skirtumai Lietuvoje pagal socialinius ekonominius rodiklius*. Daktaro disertacija. Prieiga internete: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20091228_152217-12767/DS.005.0.02.ETD>.
21. Vitunskienė, V. (2008). *Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonių įgyvendinimo bendrieji efektai: galutinio (ex-post) įvertinimo rezultatai*. Prieiga internete: <http://www.lzuu.lt/mtr/2008/moksliniu_tyrimu_rezultatai_2008.pdf>.

Gulbinienė, N., Jankauskienė, A., Šileikaitė, G.

Possibilities for Labour Market Development in Rural Areas

Summary

The article deals with the possibilities for labour market development in rural areas. *The facts of* Lithuanian Department of Statistics *tell us that* 29.8% of the population lived in rural areas *in* 2010, so it is important to examine the labor market development opportunities in rural areas, because the situation in labor market in rural areas signifi-

cantly differs from that in urban areas. Though Lithuania's rural economic and social development exhibited similar changes as overall development of Lithuania in 2006-2010, but the labor market situation in rural areas is different from that in big cities: Lithuanian Department of Statistics tells that the long-term unemployment rate in rural areas is

almost twice bigger than in cities. Increasing employment in rural areas is one of the major challenges for socio-economic policy, because in the recent decades rural areas have been declining, people living in rural areas have been aging, many of young people left their native settlements in search for better prospects relating to labor market and education.

The researched problem is described by the question: which means can increase employment and development of the labour market in rural areas?

The analysis of labor market characteristics in rural areas shows that recently employment of the rural population tends to decrease, it was also affected by unfavorable economic situation in Lithuania, the lack of investment flow into rural areas and rural people in education. Rural employment was improved by rural development programs that help people in rural areas engage in agricultural and alternative activities with the support from European Union funds and the state budget.

In order to analyze the labor market development opportunities in Siauliai district rural areas a quantitative study was carried out. Data analysis was performed by using a questionnaire method. The study included 271 respondents. Analysis of the survey participants, their income and livelihoods revealed that many of the Siauliai district labor market participants are employees. 36% of all respondents among Siauliai district residents of rural areas get income from wages; it can be assumed that in Siauliai district in rural areas there are not many entrepreneurial people who build their own business. Respondents' average income was generated in analysis, which showed that the in rural areas of Siauliai district there is on average a third of the labor market and wages are lower than the average gross wage. This indicates that labor force is relatively cheap in rural areas of Siauliai district.

The study shows that of all the unemployed people surveyed, 9% are unemployed for less than 6 months. This shows that the number of corporate bankruptcies is decreasing, but businesses are slower, which reduces the number of jobs. But two very acute labor market problems remain:

long-term unemployed people and shadow labor market, which increases unemployment and decreases tax revenues to the budget.

An analysis of the respondents' answers shows that the majority of the respondents in rural areas of Siauliai district are unskilled workers (30%). Analysis of the position in the work and work experience shows that longer experience in the labor market secures precedence. However, it is noted that one-fifth of the survey respondents who have experience of more than 20 years are in unskilled jobs. This affects labor market characteristics in rural areas, because many agricultural jobs do not require skilled labor, only the necessary skills to do the job.

The results showed that 39% of all the respondents work in the service sector. This shows that not only in cities, but also in rural areas the number of workers employed in the service sector increases. It is natural in rural labor market structure: 25% of respondents are employed in agricultural sector that includes fisheries and forestry. The area of construction provides jobs to 15% of the respondents.

Analysis of the responses to the survey questions shows that the main causes of unemployment in rural areas are unfavorable economic situation, lack of investment which flows into rural areas, personal characteristics, and lack of education.

The study showed that the most significant measures to reduce unemployment lie in the labour market's partners and their professional training, skills development and entrepreneurship promotion, because acquired experience helps the unemployed people to remain competitive on the labour market and in job search. Respondent's disfavour is appreciable in the programme of public works, which, in their opinion, conduce to reduction of unemployment the least.

The results show that labor market in rural areas is mainly in development stage and in the future labor market in rural areas should grow.

Keywords: employment, unemployment, labor market development.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2011 m. rugsėjo mėn., straipsnis priimtas 2011 m. lapkričio mėn.

The article has been reviewed.

Received in September 2011; accepted in November 2011.